

[Serbian version]

Dafina Halili: Zdravo! Ja sam Dafina Halili, novinarka Kosova 2.0. Hvala vam što pratite naš podkast. Ovo je jedna od posljednjih epizoda u našem dvogodišnjem serijalu podkasta koji snimamo u saradnji sa Fondom za humanitarno pravo Kosova te uz finansijsku podršku Evropske unije.

U okviru ovog podkasta bavimo se raznim aspektima tranzicijske pravde kako bismo pokrili što više uglova.

U većini ratova i sukoba žene, djevojke i djevojčice su te koje vode proteste i koje su najteže pogođene rodno zasnovanim nasiljem te manjkom resursa, ali su ipak na čelu borbe za slobodu i ljudska prava.

Uprkos tome, tranzicijska pravda često se neadekvatno bavi multidimenzionalnim pitanjem rodne pravde. Od žena se očekuje da se po završetku rata vrate svojim uobičajenim ulogama.

S tim u vezi, a nakon duge političke bitke, UN je 2000. godine usvojio Rezoluciju 1325. Cilj je bio da se rodna ravnopravnost i pozicija žena integrišu u međunarodni mir i sigurnost.

Rezolucija potvrđuje važan doprinos žena sprečavanju i okončavanju sukoba, ratova i mirovnih pregovora te u obnovi zemalja nakon konflikata.

No, u kojoj mjeri je ova rezolucija provedena na Kosovu poslije rata te u kojoj mjeri je rodna perspektiva obuhvaćena u toku važnih političkih procesa kao što je dijalog za normalizaciju odnosa sa Srbijom — to će biti tema današnje epizode našeg podkasta, u kojoj ćemo razgovarati sa Luljetom Demolli, izvršnom direktoricom Centra za rodne studije Kosova.

Dafina: Luljeta, hvala Vam mnogo na gostovanju.

Luljeta: Hvala Vama na pozivu.

Dafina: Kada govorimo o Rezoluciji 1325, kao što je slučaj i kada govorimo o rezolucijama UN-a generalno, te o raznim drugim konvencijama i deklaracijama, dokumenti ovog tipa često zvuče nerazumljivo, osim onima koji rade u oblasti ljudskih prava ili su u nevladinom sektoru — čak i kada pokušavamo da se posvetimo Rezoluciji 1325 tako da je raščlanimo. Šta ona podrazumijeva i kakav zakonski okvir Kosovo ima kada je riječ o njenoj provedbi?

Luljeta: U Rezoluciji 1325, čiji je naslov “Žene, mir i sigurnost”, sve države — ne samo članice Ujedinjenih nacija, već i države koje nisu članice Ujedinjenih nacija — pozivaju se da afirmišu prava žena te njihovu ulogu u sprečavanju i okončavanju sukoba, u mirovnim pregovorima, u izgradnji mira te u državama gdje su prisutni mirovni sastavi kao što je NATO. U Rezoluciji se sve te strukture pozivaju na učešće žena u humanitarnoj pomoći i obnovi, a pored toga su obuhvaćene i sve državne strukture koje su na raspolaganju za diplomatiju. U svim zemljama to igra važnu ulogu u zastupljenosti, i kada je riječ o zastupljenosti u odlučivanju i kada je riječ o zastupljenosti u diplomatskim procesima.

Rezolucija 1325 može se smatrati zvijezdom vodiljom za žene na Kosovu, što znači da je ovaj dokument stalni sljedbenik, referentna tačka prema kojoj se Kosovo treba orijentisati. Sve organizacije koje se na Kosovu bave pravima žena, feminističke organizacije, organizacije koje se bore za rodnu ravnopravnost, sigurnost i izgradnju — za sve njih je Rezolucija 1325 referentna tačka.

Država Kosovo smatra Rezoluciju 1325 važnim dokumentom, kamenom temeljcem. Rezolucija je unesena u državni program za rodnu ravnopravnost kao i u nacionalni program za rodnu ravnopravnost te je izuzetno bitna. Nadalje, Rezolucija se smatra specijalnim dokumentom koji ima zaseban plan implementacije. Za državne strukture nadležne i odgovorne za pitanja rodne ravnopravnosti Rezolucija je izuzetno važna.

Ona je sastavni dio zakonskih akata, strategija i programa. Čak i na najjednostavnijim radionicama ova rezolucija može biti referentna tačka. I predstavnici_e međunarodne zajednice, i agencije aktivne na Kosovu, i ambasade — svi koji rade na demokratizaciji uključuju implementaciju ovog dokumenta.

Naravno, sada ćemo razgovarati o tome kako se odvija provedba Rezolucije 1325, budući da je to referentna tačka za sve što se radi u oblasti prava žena.

Dafina: Ako se dobro sjećam, Vi ste učestvovali u protestu održanom 2006. godine. Tada su otpočele pripreme za pregovore o konačnom statusu Kosova, koje su prethodile proglašenju nezavisnosti 2008. godine. Činjenica da se potrebe žena nisu uzele u obzir u toku pregovora te da nisu ispunjeni zahtjevi feminističkih aktivista_ica izazvala je veliko nezadovoljstvo među nevladinim organizacijama te raznim grupama žena i feminističkih aktivista_ica. Sjećam se da je te 2006. godine, 8. marta, u toku organizacije protesta i u toku samog protesta prvi put iskorišten čuveni slogan “Neću više cvijeće”. Umjesto buketa se tražilo učešće u procesu pregovora. Šta se promijenilo od 2006. godine?

Luljeta: Sjećam se protesta i mi smo učestvovali kao organizacija. Međutim, zahtjevi koje su iznijele organizacije žena te provedba Rezolucije 1325 na Kosovu ne treba da se pripisuju samo grupama žena, već i aktivistima_cama, predstavnicima_ama medija i novinarkama. Npr, dobro se sjećam — čak i 2000. godine, prije nego što su ove inicijative i pokrenute — žene kao što su Aferdita Saraqini, Xheraldina Vula, Luljeta Vuniqi, Igballe Rugova, Vjosa Dobruna, Edita Tahiri i dr. imale su jedinstven zahtjev, a to je da se žene uključe u cijeli proces implementacije, proces pregovora te državotvorni i proces izgradnje.

Sjećam se Ahtisaarijevog plana — Ahtisaariju je upućeno pismo u kojem se zahtijevalo da za stolom budu žene, i to pri izgradnji mira, pregovorima i dijalogu. Zatraženo je da se uključe stručnjakinje, organizacije žena i žene koje su učestvovalе u stvaranju države Kosovo, ali koje su također dale svoj doprinos i u ratu i u miru.

Nakon protesta, predstavnicima_ama međunarodne zajednice poslana su mnoga pisma vezana za svako pitanje o kojem se raspravljalo na državnom nivou, za pregovore i dijalog — zatraženo je da se ne zanemari niti jedan slučaj te da se učešću žena ne pristupa samo kao broju. Uvijek su nam govorili da se radilo o Editi Tahiri, npr, ili o dvjema ili više žena. Ni feministički aktivisti_ce, ni žene i univerzitetske profesorice, ni druge grupe koje su dale svoj doprinos nikad nisu zahtijevale da se žene uključe samo kao broj, već su tvrdile da je njihova stručnost neophodna te da bi zastupljenost žena trebalo da bude prioritet. Jer, u Rezoluciji se apeluje da žene budu uključene u procese odlučivanja u vlastitim zemljama, a na Kosovu one treba da budu uključene zbog ekspertize kao i zbog toga što je to potrebno,

Dafina: Kako na to gledate danas? Jer, Kosovo od 2011. godine učestvuje u procesu dijaloga sa Srbijom, a — u zavisnosti od uzastopnih garnitura vlasti — pregovarački timovi su se konstantno mijenjali. Što se tiče zastupljenosti u brojkama, još uvijek se ponavlja ista stvar iz 2006. godine. Stalno se izvještava, a i sami vidimo, da za stolom u Briselu sjedi određeni broj muškaraca te da u gotovo svaki put žena uopće nema. Međutim, pored kvantitativne zastupljenosti, koliko su se potrebe žena svih ovih godina uzimale u obzir? U kojoj mjeri se rodna perspektiva uključuje u procese i šta to znači? O čemu treba da se raspravlja, s obzirom na to da je rodna perspektiva neophodna prema Rezoluciji 1325?

Luljeta: Zahtjevi feminista_ica i aktivista_ica, uglavnom sa Kosova... Treba spomenuti da je bilo dijaloga i artikuliranih napora od strane feministica iz Srbije, u okviru čega su se žene okupljale i sastajale te su obje strane radile na terenu. Zahtjev je od početka bio da se žene uključe u diskusije te da se njihove potrebe ustvari predstavljaju na najdostojanstveniji način, i to tako da ih ne predstavljaju lideri koji su većinom muškarci, već žene koje imaju stručnost i koje su igrale važne uloge — one bi trebalo da budu za stolom.

Tri ideje su bile ključne, a sve tri su artikulirali feministi_ce i aktivisti_ce na Kosovu. U početku je to bilo izvinjenje za ratne zločine. Izvinjenje se konstantno zahtijeva — to je zahtjev koji je postavljen na samom početku — izvinjenje od države Srbije. A zahtijeva se i da — čak i feministički aktivisti_ce koji su istaknuti na prostoru Srbije govore da to treba učiniti — Srbija preuzme odgovornost za ono što se događalo na Kosovu.

Izvinjenje ne bi trebalo smatrati dijelom pregovora, odn. ne u tom smislu da država Srbija treba da se izvini pa da onda Kosovo da nešto zauzvrat. Izvinjenje je iskorišteno kao osnova za početak cijelog dijaloga i pokretanje rasprava.

Drugi zahtjev, koji su iznijele i žene sa Kosova i iz Srbije i feministički aktivisti_ce uopće, bio je da pitanje silovanja treba da se više obrađuje te da se o njemu više govori, a zato što su silovanja korištena kao sredstva rata. O tome se ne treba razgovarati za stolom, jer se radi o

humanitarnom pitanju, već prije stupanja u dijalog. Riječ je o ozbiljnom, a ne tehničkom pitanju, stoga kazna mora biti izrečena, a pravda zadovoljena.

Treba pronaći zločince i počinioce, suditi im i kazniti ih kako bi svaka žrtva došla do pravde koju zaslužuje.

Treće pitanje, koje je također izuzetno važno, jeste pitanje nestalih osoba.

Ne vratimo li se na pitanje onih koji se i dalje vode kao nestali, mislim da će proces izgradnje mira biti veoma bolan te ujedno i nedovršen, jer ljudi moraju da se sjećaju vlastitih porodica. Kada se radi o procesu izgradnje mira, stvari moraju biti riješene da bi srca mogla biti ispunjena, da bi rane mogle zaliječene — u smislu pronalaska nestalih osoba. Zbog toga mislim da će proces izgradnje mira trajati onoliko koliko se bude odlagalo rasvjetljavanje sudbine nestalih.

Veoma je važno da žene ne budu samo kvantitativno, već i kvalitativno zastupljene, i to uz stručnost, da budu ravnopravne za stolovima za kojima se raspravlja o svim pitanjima, jer je uloga žena u ratu, sukobima, izgradnji mira i pregovorima izuzetno važna. Čak i Rezolucija 1325 garantuje da žene moraju učestvovati u tim diskusijama. U dokumentu se navodi da za tim stolovima treba da budu afirmisana pitanja žena. Veoma je bitno i pokazalo se... Pokazalo se da su žene, a naročito žene na Kosovu, dale jedinstven i izuzetno važan doprinos.

Ima žena koje zaslužuju... koje dobro komuniciraju u diplomatiji i na svim ostalim nivoima, koje su izuzetno otvorene. Zašto one nisu uključene? Mnogo sam razmišljala o tome. Zašto se to ne dešava? Ovo je kulturno pitanje, pitanje emancipacije. Šta to sprečava muškarce, kosovsko rukovodstvo, da uključe žene u rasprave o važnim pitanjima?

Dafina: Šta je po Vama problem? Jer, i dalje je na aktivistima_cama da verbalizuju i dokumentuju učešće žena.

Luljeta: Mislim da su u svim zemljama u postkonfliktnom ili poratnom stanju muškarci — s obzirom na to da su bliži javnom i političkom životu — okrenuti ka izgradnji države i stolovima te da održavaju to bratstvo, patrijarhat. Ova zamisao je čvrsto ukorijenjena i muškarci ne žele da dijele pogodnosti sa ženama. To je tipično patrijarhalno razmišljanje — mislim da je cijela ova zamisao utemeljena na patrijarhatu, ali nikada nisam mogla shvatiti zašto neki intelektualci na Kosovu nikada ne odaju priznanje ženama zbog njihovog doprinosa, jer one su te koje su — a naročito putem protesta — stavile zemlju na naslovnice širom svijeta. Sve demonstracije su dokumentovane i na tom primjeru se vidi plemenita uloga žena u oslobođenju Kosova, u izgradnji države i u skretanju pažnje svijeta na pitanje Kosova.

Ne razumijem zašto, ali imam osjećaj da čak i sada među feminističkim aktivistima_cama postoji želja da se ženama pripišu zasluge onda kada to zaslužuju. Tome bi trebalo stati na kraj, a historija ne treba da poznaje samo muškarce i njihovo vodstvo, već priznati i doprinos žena. Sve ovo je veoma nepravedno. Smatram da će historija dokazati da su uloga i važnost žena u ratu te u izgradnji mira i države bile ključne za Kosovo — one su uložile ogroman trud i nadam se da će jednog dana biti priznate i da će im biti pružen značaj koji zaslužuju.

Od predsjednice Republike Kosovo, Vjose Osmani, očekujem da se više usredsrijedi na ovu oblast, da prizna doprinos žena u izgradnji države i u ratu zato što je to njena odgovornost kao žene koja je dobila najviše glasova na Kosovu. Jer, ona zna šta se dešava u politici i u javnom životu — na njoj je da prva istupi i prizna doprinos žena, na njoj je da ženama daje ordenje, da diže spomenike ženama koliko god je to moguće. Na njoj je da ženama da prostor gdje njihov doprinos može biti priznat.

Na njoj je da stane na stranu žena, jer godinama je podrška bila na strani muškaraca. Biti na strani žena podrazumijeva implementaciju Rezolucije 1325, jer je u okviru te rezolucije priznata afirmacija, kao rezultat ugnjetavanja, patrijarhata. U okviru Rezolucije je priznata afirmacija, stoga od naše predsjednice očekujem da prizna doprinos žena i sve ono što su učinile za Kosovo te da skrene pažnju na probleme s kojima se suočavaju.

Dafina: Lule, Hvala Vam mnogo na gostovanju.

Luljeta: Hvala Vama na pozivu. Bilo mi je zadovoljstvo.

Dafina: Hvala mnogo.

KOSOVO 2.0